

sklep, da bodo Italijani v kljub vsemu bogastvu in večji kulturi polagoma tudi v Trstu izgubili tla izpod nog, opravičuje takole: Njih akcija ni tako dobro organizovana kot slovenska, poleg tega podpira vlada (!) Slovence v njih delovanju proti Italijanom. Slednjič nimajo Italijani onega oduševljenja in one zdržnosti, katero Slovenci kažejo v svoji borbi. Potem dokazuje s številkami napredek Slovencev, ki so bili pred dvema desetletjema še v povelju ter so tako rekoč spavali smrtne sanje. To bi bilo prav ugodno čuti, ako bi bilo res. Žal pa, da to ni. Slovenci so nazadovali ne le v mestu, kar se tiče njih števila, nego tudi v okolici tržaški se vedno bolj ščeperi italijanstvo, podpirano od domačih odpadnikov. Proti kulturi in denarju je Slovincem težak boj in ga ne morejo srečno dovršiti, ako jim pravičnost vlade ne priskoči v pomoč. Jasno pa je, da vlada ne le Slovencev ne podpira, nego jim v vsakem obziru meče polena pred noge. Ni dvojbe, da je nekdo lahkovernega Francoza s svojim bahanjem naplahtal, kakor sploh Slovenci tujcem skrivajo svoje siromaštvo ter slikajo svoj položaj z jasnejšimi barvami, da s tem tujce, pa še bolj sami sebe slepe.

V drugem delu svoje knjige podaje pisec sliko borbe, katero bori nemški element z italijanskim in slovenskim elementom. Trst je bil vedno pristanišče in najkrajši pot na vzhod in zato je germanstvo nanj vrglo svoje poželjive oči. Četudi je Trst v avstrijskih rokah, je vendar le zaželjeni cilj pangermanske težnje. Zato se vedno čita v razpravah, ki govore o eventualnem razpadu Avstrije, da pripade Trst germanstvu. Zato je boj z Nemci težji nego z Italijani. Nemški element je odlično organizovan in država ga podpira proti Italijanom in Slovincem. Pri vsem tem vidi pisec v skrajnem času končno zmago Slovencev, katerih žilavosti in patriotskemu oduševljenju se divi.

Slovenci tega svetovnega vprašanja ne bodo rešili. Za to so prešibki in veljajo v javnem političnem življenju malo ali nič. Kako se spoštujejo slovenske pravice, temu nas uče vsakdanje krivice, ki se prizadevajo našemu narodu. Želel bi, da nisem Kasandra, ali vse naše stanje izzivlje najskrajnejši pesimizem, in to tem bolj, ker so Slovenci sami največ krivi svojega zla.

Na koncu še omenja pisec, da so Slovence najbolj probudili Francozi pod Napoleonom I., ki je priznal slovenski jezik za narodni jezik ter ga uvedel v šole. Tudi ta česta trditev se mi zdi pretiranje skromne resnice ter pesek v oči francoskemu gostu. — Knjiga je pretiskana iz pariškega lista: »Les Questions diplomatiques et coloniales«. (XIII. 1902.)

R. Perušek.

Udovica. Pripoviest iz XVIII. veka. Napisao J. L. Tomić. (Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, svezak 252.—255.) U Zagrebu 1902.

Kakšna »udovica« je to? Da se o raskavi vdovi ne piše povest, dolga za celo knjigo, to je jasno; »udovica« se že glasi drugače nego »udova« . . . Vdove, tašče in strici imajo v literarnem življenju in v občnem mnenju svojo stalno vlogo; vsak stric je dober star mož z veliko mošnjo, vsaka tašča je — samci vedo najbolje, kaka; in vdovica? Vdova je usmiljenja vredno bitje z najmanj šestorico otrok. Kaj pa vdovica? To je vse kaj drugega! Mlada je še, željna življenja in uživanja, bistro se ji iskre oči skozi črni pajčolan in koketno ji stoji klobuček na glavi, ročica je v črnih rokavicah tako majhna, kar nalašč za poljub in tako dalje. In Tomičeva »Udovica«? Lepa je bila ta Gita, »visoka, punih junonskih oblik« in šele 32 let stara. Izkušeni feminologi zatrjujejo, da je ženska baš v teh letih najpopolnejša in puncto corporis. Gita

je bila lepa seveda tudi, predno je bila stara 32 let; to je vedela sama prav dobro; saj se ji je to povedalo večkrat javno in na uho; vedel je to tudi njen mož, bogati in plemeniti asesor Magdić, ki je opravljal svojo službo in zajedno z neumorno skrbjo pazil na svoja posestva. Zato je on umrl za sušico, ona pa ne, ona, ki je vedno rekala, da »ne podnosi sunčane žege . . . in nije za kuhinju stvorena, jer ne može, da podnosi dim sirove hrastovine«. Bila mu je lepa stvar, ki mu je širila ugled s finimi gostbami; on pa ji je bil neizmerno vesten in priden oskrbnik premoženja. Nikdar se nista sporekla in dobila sta dve hčerki. De facto le eno; tajnost — povsod — znana, je namreč bila, da je mlajši hčerki oče grof Čikulin, Gitin prijatelj. Pa saj je bil predmet tajnosti, Magdalena, star že deset let, grof Čikulin mrtev in Gitin soprog je bil baš umrl . . . Vdovica z dvema hčerama je sicer na potu, da postane vdova, ali drugače je, če hčerki nista posebno lepi, vdova pa stara šele 32 let. Vse je reklo: »Glejte, mamica je mnogo lepša, nego so in bodo hčericice. Pa bogata je, bogata!« Vendar leži v poldoraslih hčerkah konflikt življenja za vsako vdovo in razvil se je tudi za našo vdovico. Najprej je bilo sicer treba opraviti žalost za soprogom; vdovica jo je opravila tako, da s »društvenih in javnih obzira ne bude prigovora« . . . Ali že po preteku neobhodno potrebnih tednov se dosledno javi v njej to, kar smo pričakovali: srce ji kuca, želi si moža! Pri tej priliki tudi na mah spoznamo, da ima ta vdovica železno voljo, vsaj tam, kjer gre za lastno naslado: »Ja ću trpiti . . . ali udati se hoću, čim preje.« In tu slutimo drugi konflikt.

To so pogoji za razvoj glavnega dejanja v povesti in na njih podlagi se povest tudi res razvija. Skoraj rafinirano pa je zasnovana zaradi potenciranega glavnega konflikta, ki obstoji v tem, da učinkujeta skupno oba navedena posamezna konflikta: starejša hčerka Jelena, itak naravna ovira svoje matere, vzljubi istega moža, ki si ga je izvolila — mati! To je vsekako višek konflikta, za strogo umetniški okus res rafiniran in morebiti nepotreben. Zaradi svoje drznosti je tudi pisatelju prizadeval nekaj preglavic; pričel ga je nekam silovito in prisiljeno in končal prav tako neverjetno. Jelena se zaljubi v krepkega Domjanića, dasi ga je komaj dodobra videla in ne da bi on vedel za to. In on? Prijatelj, ki je dobil pri Jeleni jerbašček, mu pove, koga ljubi ona. Zdaj je Krsto Domjanić v ljubezenskih škripcih: ljubita ga mati in hči, on še ljubi od prej vdovico, ki pa je vsled raznih nezgod in intrig že hotela postati žena drugega; zdaj se mu ponuja Jelena, ki jo komaj pozna. Polagoma se odloči, da bo odsihmal ljubil Jeleno. Mi pa zmajemo z glavo. Ko se naposled snideta mnogoizkušeni Krsto in Jelena na samem, vzklikne pisatelj, zavedajoč se važnosti tega trenutka (str. 218.): »Njihove duše plovile so u raju čiste beskrajne ljubavi!« In bralcu in bralki, ki še nista stara dvajset let, se strašno dobro zdi . . . Tako glavni konflikt.

Pisatelj je pač poznal bralce, ki ljubijo senzacijo in pozabljajo ob njej ves svet. Takih bralcev je naposled največ in treba jim je ugoditi; zato tudi pretiranosti le konstatujemo. Koliko bralcev pa pazi na konflikte?! Priznati pa moramo, da je dejanje, kar se tiče tehnike, izpeljano jako spretno in zanimivo, da so značaji risani prav plastično in zlasti, da je milieu dobro orisan po markantnih osebah. Povešt se vrši sredi 18. stoletja in je živa slika tedanjih razmer, slika, ki se giblje sredi med realizmom in romantizmom. — S tendenco, ki jo zastopa na nekaterih mestih pisatelj, pa se ne strinjamo.

Dr. Jos. Tominšek.